

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

En kvalitativ studie om socioonomstudenters vid Lunds universitet upplevelser av kunskapsanvändning under praktiken

“Jag förväntade mig att komma dit och vara helt blank”

Nadya Alasad och Adrian Bleta

Kandidatuppsats: SOPB63
Aktuell termin: VT 2023
Handledare: Karin Kullberg

Förord

Tack till alla som deltog i intervjuerna och bidrog till att vi kunde genomföra vår undersökning.

Tack till handledaren som inspirerade oss under arbetsprocessen.

All of social work practice is first grounded in human experience, in human life worlds.

– Jeffrey Longhofer & Jerry Floersch

Abstract

Authors: Nadya Alasad, Adrian Bleta

Title: *A qualitative study on social work students' experiences of knowledge use during the internship at Lund University – "I expected to get there and be completely blank"*

Supervisor: Karin Kullberg

Assessor: Lars Harrysson

The aim of this study was to understand the link between the theoretical knowledge gained during the previous four semesters and its practical application; this due to the different ways in which we used the knowledge and the experience that came with it. But how can social work students effectively draw on different sources of knowledge during their internship, including experiences from previous work, supervision, theoretical knowledge and collaboration with other professional groups, to become professional social workers? From an epistemological perspective we are interested in how theories were implemented and tested in a practical context. Our central concepts were sources of knowledge and forms of knowledge.

We chose to conduct interviews because we wanted to understand the practical application of theory, which is to be done by examining the experiences of social work students during their internships. Our theoretical starting points were knowledge theory and Aristoteles' epistemological reflections.

We concluded that students did make practical use of their theoretical knowledge during their internships. Most useful were skills established in the law courses. Other important sources of knowledge were their tacit knowledge, as well as a little experience-based during internship. In addition, the supervision of mentors and interaction with others were important sources of knowledge for students during their internships. In the study, we also addressed how the pandemic affected the formation of knowledge.

Keywords: knowledge, practice, internship, theory, sources of knowledge, forms of knowledge, interaction.

Innehållsförteckning

Förord	2
Abstract	3
1 Problemformulering, syfte och frågeställningar	6
1.2 Arbetsfördelning.....	7
2 Bakgrund	9
2.1 Socionomprogrammet vid Lunds universitet.....	9
2.1.1 Praktikkursen i utbildningen.....	10
3 Begreppsdefinition	10
3.1 Betydelse kunskapsformer och kunskapskällor.....	10
3.2 VFU eller praktik.....	11
4 Teoretiska utgångspunkter	11
4.1 Kunskapsteori eller epistemologi.....	11
4.2 Tre centrala kunskapsformer enligt Aristoteles.....	12
4.3 Tyst kunskap.....	12
4.4 Svenssons modell.....	13
5 Kunskapsläget	15
5.1 Kunskap i socialt arbete.....	15
5.2 Praktikkursen i socionomutbildningen.....	16
5.3 Teori-till-praktik luckor.....	17
5.4 Påverkan av Covid-19 på lärande.....	18
6 Metod	19
6.1 Val av metod.....	19
6.2 Urval och avgränsning.....	20
6.3 Bearbetning och analys av intervju material.....	21
6.4 Etiska överväganden.....	22
7 Resultat och analys	24
7.1 Presentation av respondenterna.....	24
7.2 Teoretisk kunskap – episteme.....	25
7.3 Praktiska färdigheter – techné.....	28
7.4 Klokhet, visdom och omgivningens påverkan – fronesis.....	35
8 Slutdiskussion	40
8.1 Sammanfattning.....	40
8.2 Avslutande diskussion.....	41
9 Referenser	43
Bilaga 1	47
INTERVJUGUIDE.....	47

Bilaga 2	50
INFORMATION.....	50
Bilaga 3	51
SAMTYCKESBLANKETT.....	51

1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Kopplingen mellan den kunskap som lärs ut under socionomutbildningen och dess praktiska applicerbarhet är av yttersta vikt för att skapa en djupgående förståelse av socialt arbete och de utmaningar som yrkesverksamma möter inom området. Under tre års studier har vi fått lära oss att som blivande socionomer är det inte tillräckligt att enbart lära sig teoretisk kunskap, utan det är också nödvändigt med praktisk erfarenhet, det är här praktikkursen kommer in i bilden. Den verksamhetsförlagda utbildningen ges den femte terminen på socionomutbildningen. Kursens syfte är att studenten ska få tillfälle att kombinera teori och praktik i socialt arbete, och samtidigt ge erfarenheter och färdigheter som bidrar både till de fortsatta studierna samt i det framtida yrkeslivet. Edmark (2022) menar att praktikkursen är en central del av socionomutbildningen och utgör en kurs där det praktiska sociala ramverket fördjupas i riktningen mot ett kunskapsbaserat lärande genom att väva in teori, praktik och personlig professionell utveckling. Vidare menar författaren att det är en kurs där teorier omsätts och prövas i en praktisk kontext, och där praktisk erfarenhet och kunskap utvecklar teorier.

Det finns emellertid en potentiell klyfta mellan praktik och teori. Mer konkret är det inte entydigt hur praktiken är sammanlänkad med de teoretiska kunskaperna som vi har lärt oss under de första terminerna av socionomutbildningen. Molander och Hamza (2021) påstår i VFU-handboken att det finns en klyfta mellan teori och praktik. De talar om "praktikchocken" som studenter får när de går ut på praktik. Utifrån detta vill vi fånga upp hur detta faktiskt ser ut för socionomstudenterna vid Lunds universitet. Efter avslutad praktik undersökte vi vad socionomstudenterna upplevde att de hade tagit med sig från föregående terminerna och hur deras kunskap användes. Detta för att ta reda på hur socionomstudenterna överbryggat den eventuella klyftan mellan teori och praktik.

En historisk tillbakablick berättar att grunden till socionomutbildningen började i Stockholm år 1921 av Centralförbundet för socialt arbete med kursen Praktiskt socialt arbete (CSA 2021). I en utvärderingsrapport från Högskoleverket (2000) tydliggörs att praktikmomentet har varit ett viktigt inslag under hela utbildningens historia. Socionomutbildningen genomgick emellertid en genomgripande förändring genom 1977 års högskolereform (Edebalk 2015). I samband med detta blev socionomutbildningen mer av en akademiserad yrkesutbildning vars huvudämne, socialt arbete, etablerades som en ny forskningsdisciplin år

1977 (Andersson 2015). Det som förändrades var bland annat att personliga egenskaper och förmågor tidigare var det viktigaste i socialt arbete. Enligt dessa uppfattningar kunde utbildning till och med ställas i kontrast till engagemang och förmåga att skapa kontakt med andra. Den nya utbildningen däremot, liksom forskningen, byggde mer på uppfattningen att pålitliga kunskaper och forskningsresultat var viktiga för professionellt socialt arbete (CSA 2021). Det sociala arbetets fält består av en rik historia av praktiskt arbete, där erfarenhet och teoretiska kunskaper utgjorde det sociala arbetet. Numera finns det genom akademiseringen krav på en mer evidensbaserad utbildning, grundad i forskning och teori. Det som framträder är att det finns olika sorters kunskaper i socialt arbete vilket också framgår av exempelvis Johnsson och Svenssons (2008) modell som vi kommer att presentera senare i studien.

Med denna bakgrund vill vi utifrån ett kunskapsteoretiskt perspektiv försöka förstå hur socionomstudenterna resonerar kring kunskap, kunskapsvärdering och kunskapsanvändandet under praktikkursen. Vi vill se hur de teorier och kunskaper studenterna har med sig från utbildningen hänger ihop med den praktiska yrkesutövningen på praktikplatsen. Syftet med studien är att undersöka hur socionomstudenter kan använda olika kunskapskällor under sin praktik för att utveckla sina yrkeskunskaper. Vi intresserar oss för hur teorier omsätts och prövas i en praktisk kontext, och där praktisk erfarenhet och kunskap utvecklar teorier. Våra centrala begrepp är kunskapskällor och kunskapsformer.

Utifrån ovan syfte har följande frågeställning formulerats:

- Upplever socionomstudenterna att de kan använda de kunskaper de fått under sina studier vid socionomutbildningens första fyra terminer under sin praktik?
- Vilka andra kunskapskällor har varit viktiga under praktikkursen?

1.2 Arbetsfördelning

Vi hade ingen plan kring hur vi tänkte dela upp arbetet med insamling av empiri från början. Dock har vi under arbetets gång underlättat arbetsprocessen genom att till exempel skribenten som bor nära Campus haft ansvaret för att låna böcker från biblioteket medan den andra skribenten sökt och tagit fram källor från internet.

Under skrivprocessen har vi båda arbetat med och lagt till sådant som ansågs relevant för uppsatsen. Eftersom vi inte bor nära varandra arbetade vi med hjälp av Google docs och muntliga avstämningar gjordes via Zoom.

2 Bakgrund

I detta avsnitt avser vi ge läsaren en fördjupad förståelse för de utgångspunkter och centrala begrepp som används i uppsatsen, samt en introduktion om själva socionomprogrammet där juridikterminen och praktikkursen beskrivs. Vi vill förtydliga programmets uppbyggnad och kursplan eftersom det i intervjuerna ofta omnämns sådant som anknyter till utbildningsplanen.

2.1 Socionomprogrammet vid Lunds universitet

Socionomprogrammet är en utbildning på sju terminer motsvarande 210 högskolepoäng och uppdelad i tre olika block. De tre första terminerna är ett basblock. Därefter följer ett fortsättningsblock på tre terminer. Den sjunde och sista terminen är ett så kallat fördjupningsblock. Termin ett är en introduktion till olika socionomyrken och det sociala arbetets olika delar. Under andra terminen övergår man till en mer teoretisk del som handlar om olika vetenskapliga teorier och perspektiv som är kopplade till socialt arbete. Slutligen introducerar den tredje terminen två juridikkurser kopplade till bland annat straffrätt, familjerätt och migrationsrätt (Socialhögskolan 2023).

På fortsättningsblocket börjar man med en kurs om sociala problem, olika perspektiv och förklaringsmodeller, samt interventioner. Därefter en kurs kring kommunikation och samtalsmetodik. Dessa kurser fungerar som en förberedelse för praktiken som kommer den femte terminen. Efter praktiken en kurs om hur det sociala arbetet organiseras, samt en fördjupning av samhällsvetenskapliga forskningsmetoder och det självständiga examensarbetet.

Fördjupningsblocket börjar med en valbar kurs och avslutas med en kurs om professionellt socialt arbete. Detta block är på avancerad nivå och kan användas i en magister- eller masterexamen.

Vi har valt att specifikt lyfta fram juridiken eftersom många av studenterna vi intervjuade själva lyfte fram denna kurs som en viktig del av utbildningen. Flera har påpekat att kunskaperna de fått från de två juridikkurserna har följt dem både under praktiken och i den fortsatta utbildningen. Juridik är ett segment i utbildningen där studenterna förväntas lära sig det sociala arbetets rättsliga inramning både teoretiskt och praktiskt (Socialhögskolan 2023).

Främst tillgodogör sig studenter kunskap om lagstiftning inom socialtjänstområdet och träning i att tillämpa rättsliga normer. Utöver detta behandlas socialförsäkringsrätt, hälso- och sjukvårdsrätt, samt migrationsrätt som har relevans för praktiskt socialt arbete. Kursen syftar till att studenten skall kunna de formella regler som gäller vid handläggning av ärenden som återfinns inom förvaltnings- och kommunalrätt, offentlighet- och sekretesslagen samt inom socialtjänstlagstiftningen (ibid.).

2.1.1 Praktikkursen i utbildningen

Edmark (2022) menar att praktiken är en kurs med praktiskt socialt hantverk som fördjupas i lärande. Praktikkursen är baserad på kunskap som väver samman teori, praktik och personlig professionell utveckling, och här prövas teorier i en praktisk kontext, vilket i sin tur leder till utveckling av nya teorier baserat på denna erfarenhet (Edmark 2022).

Edmark och Svensson (2015) menar att socionomutbildningen är en generalistutbildning, men att praktiken är individuell och inte generell eftersom den är unik för varje student. Det som är gemensamt är att praktiken möjliggör en träning för studenterna inför de yrkessituationer som uppstår i breda fält av det sociala arbetet. Ändå bidrar praktiken till studenterna med kontinuerlig reflektion inför dessa yrkessituationer (Edmark & Svensson 2015, s. 383).

3 Begreppsdefinition

I detta avsnitt förklaras de begrepp som har varit viktiga för studien, samt ofta framkommit under intervjuerna. Begreppen är kunskapsformer och kunskapskällor som har varit kärnan till vår studie. Vi förklarar också om begreppet VFU, det vill säga praktikkursen.

3.1 Kunskapsformer och kunskapskällor

Kunskapsform eller former av kunskap uttrycker sig på olika sätt såsom fakta, förståelse, färdigheter och förtrogenhet – att veta, hur, varför och vad (Carlgren m.fl. 2009).

I vår studie innebär kunskapskälla – källa till kunskap och ett sätt att få kunskap på under praktikkursen, som till exempel erfarenheter eller teoretiska kunskaper.

3.2 VFU eller praktik

VFU och praktik är olika begrepp för samma företeelse. VFU (Verksamhetsförlagd utbildning), är det akademiska namnet på den praktikkurs som ges vid Lunds universitet. Begreppet används även för andra professionsprogram, till exempel lärarprogrammen, samt sjuksköterske- och läkarprogrammet (Örebro universitet 2022). Litteratur och dokument som vi använde oss av växlade mellan användningen av VFU, praktik, praktikkursen och praktikmoment, såsom i Cajvert (2020) och i Edmark (2022).

4 Teoretiska utgångspunkter

Vi har valt att ha den teoretiska utgångspunkten först innan vår presentation av kunskapsläget. Anledningen till detta är att de teorier vi framför kommer att underlätta förståelsen av kunskapsläget.

4.1 Kunskapsteori eller epistemologi

Schwarz och Löfdahl (2016) refererar till Aristoteles (2012) kunskapsteori, som gör antagandet att all kunskap alltid är relaterad till en viss kunskapsdomän. För att kunna agera med och tjäna människor måste vi kunna agera intelligent i olika situationer. Kunskap kan också ersättas med begreppet "förhållningssätt" enligt Aristoteles (Schwarz & Löfdahl 2016, se Aristoteles 2012). Kunskapsformer enligt Aristoteles är episteme, den teoretiska kunskapsformen och de två praktiska kunskapsformerna techné, det "praktisk-lösningssinriktad" och fronesis, klokhet (ibid.). Kunskapsteorin kan därför kallas för epistemologi. Kunskapsteorin teoretiserar då kring kunskap (Janvid 2018).

Aristoteles hävdar att om vi ska lära oss att göra något – lär vi oss genom att göra det (Badersten 2015). Utgångspunkten för teorins väsentlighet för vår studie ligger i denna mening. Att lära sig genom att göra är praktiskt kunskap. Enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) kan det också vara praxiskunskap eller erfarenhetsbaserad kunskap som vi talar om.

4.2 Tre centrala kunskapsformer enligt Aristoteles

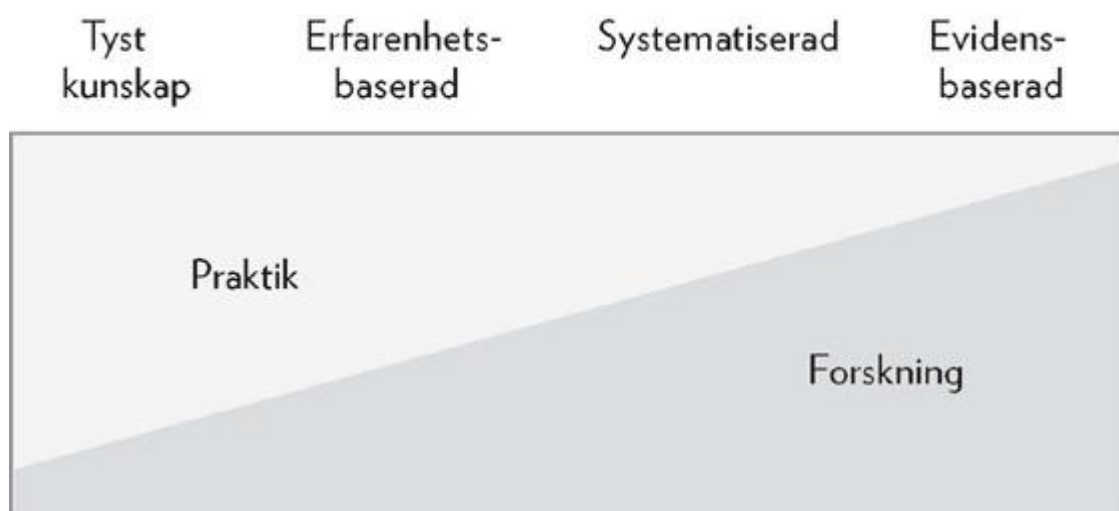
Badersten (2015) menar att Aristoteles bildar den primära referenspunkten inom kunskapsteorin. Aristoteles resonerade att det som särskiljer människor från djur är att vi har förnufts förmågan. Magdalene Thomassen (2008) skriver att Aristoteles ser vägen till kunskap genom tre olika vägar, där alla bygger på människans förmåga till förnuft. Vägarna är genom det tekniska förnuftet, det teoretiska förnuftet och genom det praktiska förnuftet. Thomassen (2008) gör liknelsen till om man ska snickra eller lösa ett matteproblem, så använder man sig av det tekniska förnuftet respektive det teoretiska förnuftet. Tekniskt förnuft, eller *techné*, syftar på den praktiska förmågan att kunna göra eller skapa, eller att man vet hur det hade gjorts. Teoretiskt förnuft, eller *Episteme*, syftar på den vetande kunskapen, exempelvis att lösa ett matematiskt problem eller förståelsen för teoretiska ämnen och vilka avgränsningar och förhållanden som finns. Den tredje är praktiskt förnuft, eller *fronesis*, och syftar inte på den tekniska kunskapen av praktik, utan på termen *praxis*. Detta kopplar Aristoteles till hur människan är en social varelse, medveten om sin omgivning, både socialt och politiskt. Vidare menar han att detta har att göra med klokhet och visdom (Thomassen 2008, s. 20ff).

4.3 Tyst kunskap

Utöver de första tre centrala kunskapsformerna har det kommit fram flera andra. Tysta kunskapen, menar Svensson Johnsson och Laanemets (2008, s. 251f) är kunskap som inte går att sätta ord på. De, precis som Thomassen (2008), beskriver den som personlig. Tyst kunskap växer fram genom görandet så att det antingen fungerar eller inte. Thomassen (2008) menar att den tysta kunskapen är en aktiv kunskap, något som alltid är där och som kan kopplas till intuition eller talang, som exempelvis att cykla (*ibid.*, s. 29). Man kan beskriva ingående hur man cyklar, men det innebär inte att lyssnaren kommer att kunna cykla. Den formen av kunskap måste man känna. Den tysta kunskapen finns i socialt arbete, men är inte dominerande. Det finns vissa som är bättre på att fånga upp andra människor på olika fält inom socialt arbete. De har en "intuitionistisk personlighet" och är bra på att lyssna och känna av. Det räcker inte att någon förklarar för oss, utan kunskapen överförs endast om vi kan härma dem och försöka träna upp intuitionen hos oss själva (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 252; Thomassen 2008, s. 28).

4.4 Svenssons modell

Den modell som Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) utgår ifrån har att göra med de olika kunskapsområdena i socialt arbete. De använder denna förklaringsmodell då de anser att det sociala arbetet som kunskapsområde är ett område där praktik och forskning kombineras. Genom att använda praktik och forskning som figuren nedanför, får man en bild av att de olika kunskapsformerna använder sig mer eller mindre av de centrala elementen. De menade att ingen kunskap är helt praktisk, samtidigt som ingen kunskap inte har en grad av forskning baserad på sig heller (ibid., s. 249f).

(Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 250)

I Svenssons modell, vilket vi hädanefter kallar den, använder de sig av fyra olika kunskapsformer, dessa är tyst kunskap, erfarenhetsbaserad kunskap, systematisk kunskap och evidensbaserad kunskap.

Den del som ofta betecknas som erfarenhetsbaserad kunskap handlar om erfarenhet som också är personlig och kan kallas för praxiskunskap. Denna kunskapsform kan beskrivas och formuleras. Erfarenhet är en kunskapsform som bygger på erfarenhetsbaserade berättelser. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att forskningen får betydelse här. Genom att vi tar en del av till exempel ett forskningsresultat blir det en del av våra erfarenheter. Erfarenheterna vi delar med varandra skapar anda och traditioner på arbetsplatsen. Därmed kompletteras utbildningen med erfarenheter. När vi tillfälligt lämnar den teoretiska utbildningen för att under praktiken pröva våra teoretiska erfarenheter bland olika praktiska erfarenheter. I utbytet med yrkesutövare utvecklar vi en form av beprövad erfarenhet, som inte

upplevs som systematisk och uttalad. Det är mer en erfarenhet som en person bär med sig vart de än går, den stannar inte bara på jobbet (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008).

Till de mer kollektiva kunskapsformerna hör systematiserad erfarenhet. Där får forskningen större betydelse eftersom vi använder oss av vetenskapliga tekniker för att systematisera och se mönster. Vetenskapen gör det lättare att forma och dela med sig erfarenheterna, menar Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) vidare. Det handlar om att frikoppla kunskapen från erfarenheten, då kunskap anses som någonting som kan flyttas mellan oss och som utbyts mellan oss. Vanligtvis överförs systematiserad kunskap via texter och ligger till grund för formella beslut och riktlinjer. Det är viktigt här att veta vilka erfarenheter som ska systematiseras. Dessutom kan systematiserad kunskap vara vetenskapligt utarbetat och ha ett vetenskapligt stöd.

Evidensbaserad kunskap är en annan kollektiv kunskapsform, som förenar vetenskap och beprövad erfarenhet. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) påstår att den är avpersonifierad, vilket innebär att den kan förflyttas mellan individer. Evidensbaserad kunskap förmedlas genom texter samtidigt som den är överförbar till andra situationer. Vetenskapen dominerar och styr praktiken inom den formen av kunskap. Det handlar om specifika evidensbaserade modeller som är framarbetade på stark vetenskaplig grund, där det är väldigt mycket forskning och väldigt lite praktik eftersom forskning har visat hur vi ska göra i praktiken (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008).

5 Kunskapsläget

I det här avsnittet kommer vi att presentera tidigare forskning inom vårt forskningsområde. För att få fram relevant forskning har vi använt oss av Helene Lahti Edmark och Kerstin Svenssons rapport från jubileumsskrift (2015), *Handlingsutrymme - utmaningar i socialt arbete* av Kerstin Svensson, Eva Johnsson och Leili Laanemets(2008), *Vetenskap, kunskap och praxis* av Magdalene Thomassen (2008), samt antologier, andra rapporter och uppsatser. Vi har en vetenskaplig rapport *The coming crisis in social work: Some thoughts on social work and science* (2012) av Jeffrey Longhofer och Jerry Floersch. Sökord som vi har använt oss av vid sökande av tidigare forskning på LUBSearch är bland annat kunskapsformer, kunskapskällor, kunskapsanvändning i socialt arbete.

5.1 Kunskap i socialt arbete

Arnsvik (2018) skriver att trots behov av kunskapspåfyllnad inom olika verksamheter som drivs i socialt arbete handlar det om att möta och bemöta människor som befinner sig i utsatta situationer och som av olika anledningar söker hjälp. Bemötande är inte något man kan ”läsa in sig på” utan det är något som man “successivt tränas i och skolas in genom att möta klienter och hantera olika situationer”, menar författaren. Erfarenhet spelar en stor roll och därför är det viktigt att man har erfarna socionomer på verksamheten (Arnsvik 2018). Detta kan kopplas till fronesis eller tyst kunskap.

Myrén och Lärkefjord (2016) menar att det finns en kunskapsform som är väsentlig för praktiskt arbete men som inte kan läsas i teori. Denna sorts kunskap benämns allt från tyst kunskap eller fronesis. Socialt arbete innebär mer än bara att ha teoretisk kunskap, det innebär även att ha en fingertoppskänsla i mellanmänskligt samspel. Socialt arbete är en kontext där de som praktiserar den varje dag måste fatta beslut om vad som innebär det bästa för andra (Longhofer & Floersch 2012). Andra benämningar på kunskapsformen är bland annat praxisnära forskning, implicit kunskap, konsten att vara en god människa, arbetslivskunskap och professionsstudier (Myrén & Lärkefjord 2016).

Emanuelsson och Nord (2010) skriver en studie som visade att viktiga kunskapskällor för socialarbetare kan vara arbetskollegor som kunskap och erfarenhet. Mötet med klienter, utbildning, egna erfarenheter, interaktionen och det sociala samspelet mellan individer är också kunskapskällor (Emanuelsson & Nord 2010).

När man tänker på kunskap tänker man främst på evidensbaserad forskning. Vad innebär ett evidensbaserat socialt arbete? Det finns ytterst få insatser tillgängliga i socialt arbete som bygger på evidensbaserade program, där insatsen utförs på ett specifikt sätt av personen med en specifik träning och för en specifik målgrupp (Thomassen 2008, s. 169). När man talar om termen evidensbaserad så brukar innebörden vara att något är kvalitetssäkrat (ibid.). Det har att göra med myndighetsutövning, att den utövningen har en vetenskaplig bakgrund och är grundad i forskning. När man tittar på evidensbaserad kunskap så talar man då om ett system av kunskapsutveckling och förmedling som återigen ska garantera rättssäkerhet och rätt utövning och resultat (ibid.). Det finns större och hårdare krav på myndigheter gällande

dokumentering och resultat. Beslut baseras inte heller på utövarens kunskaper eller erfarenheter, utan mer på omfattande extern evidens (ibid.).

5.2 Praktikkursen i socionomutbildningen

Varför är praktiken viktig för vårt lärande? Eric Olsson (2009) hävdar i boken *Praktisk kunskap i socialt arbete* att kunskap produceras som erfarenhetsmässig kunskap som följer med oss i tillvaron och i livet. Kunskap produceras inte endast i vetenskaplig verksamhet. Det som händer under ett socialarbetare-klientmöte omfattas knappast av socialarbetsteori och metodisk handledning, utan finns i form av att känna efter något, eller att vara redo att agera enligt ett fastställt mönster. Därför är praktisk kunskap viktig för vårt lärande. Olsson (2009) menar att socionomer skapar personliga teorier för sitt arbete som dels är förankrade i erfarenhet och värderingar som de har med sig från erfarenhet, uppfostran och utbildning.

Utöver socionomprogrammet så finns det flera utbildningar som också har en praktikkurs, såsom läkare och sjuksköterskeprogrammet, psykologprogrammet och de olika lärarutbildningarna. I kapitlet *Från praktik till VFU* skriver Helena Edmark (2022) att praktikens mål är att väva samman de teoretiska, praktiska och yrkesprofessionella utvecklingarna, att syftet med kursen är att sätta de teorier man lärt sig under utbildningen i en praktisk kontext (ibid.). I boken *VFU i praktiken: Studenternas handbok för verksamhetsförlagda utbildningen* (2020) skriver Lilja Cajvert om lärande och handledning i samband med den praktiska delen av praktikkursen, samt hur det kopplar till kunskapsskapande och färdighetsskapande. Cajvert menar att handledare och handledning är ett viktigt verktyg för studentens integrering av teori och praktik. Praktiken finns bland flera andra utbildningsprogram än socionomstudenter, vilket gör att mycket litteratur finns om praktiken, handledning och reflektion, något som Cajvert påpekar.

I Thomas Winman (2014) artikeln *Lärande i teori och praktik* tar han upp de likheter och skillnader som förekommer i olika utbildningars praktikkurs. Han menar att många element som har med praktiken, handledningen och kunskapsbildningen att göra är likartade med varandra. Att skillnaden förekommer i de perspektiv och fokus gällande examinationsmålen.

5.3 Teori-till-praktickluckor

Vad finns det för kunskap om klyftan mellan teori och praktik och varför finns det klyftor? I uppsatsen som Longhofer och Floersch (2012) skriver kallar författarna teori-till-praktik-luckor fenomenologiska praktikluckor. De argumenterar att det är fenomenologiskt eftersom all praktik i socialt arbete först är grundad i mänsklig erfarenhet, i mänskliga livsvärldar (Longhofer & Floersch 2012). De finner oundvikligen klyftor mellan teori och praktik eftersom kunskap, särskilt i mänskliga och öppna system, aldrig är enbart en återspeglning av de studerade objekten. De menar att det aldrig kan finnas överensstämmelse mellan begrepp och referenter, det vill säga de saker de refererar till. Och om de var detsamma, spegelbilder av varandra, skulle det inte behövas skapa kunskap om dem eller oroa sig för luckorna (ibid.). De diskuterar om reflexivitetens roll i en vetenskap om socialt arbete. Longhofer och Floersch (2012) hävdar att flera reflexiva perspektiv är nödvändiga för en kritisk realistisk vetenskap om socialt arbete. De ställer frågan, utan reflexivitet, hur annars skulle en vetenskap om socialt arbete bedrivas?

Vi använder oss av modellen som Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) har upprättat för att förklara relationen mellan forskning och praktik. Socialt arbete finns i mitten, en skärning mellan forskning och praktik, olika arbeten kräver olika. Det gemensamma är att alla som jobbar med socialt arbete har en högre utbildning. Detta gör det möjligt att ta del av och tolka nya vetenskapliga rön på olika sätt. Genom vidareutbildning skaffar de sig kunskap inom sitt specifika arbetsområde. Över tid har socialt arbete dragits mer åt den systematiserade sidan. Idén om att vi ska kunna ha ett strikt evidensbaserat socialt arbete är också en rationaliserad myt. Sannolikheten att vi ska kunna uppfinna program som passar alla olika problem och bekymmer som alla människor i alla fält av socialt arbete ställs inför är önsketänkande. Samtidigt som att det ska hinnas forskas fram och mätas resultaten så att vi alltid ska kunna ha det tillgängligt är inte verklighet, menar Svensson, Johnsson och Laanemets (2008).

5.4 Påverkan av Covid-19 på lärande

Pandemin har medfört många ändringar i upplägget av utbildningar och de flesta utbildningarna har övergått från fysiska på-plats-studier till studier helt eller delvis på distans. Det blev en speciell sorts lärande och därför anser vi att det var viktigt att nämna.

CSN har skrivit en rapport om att studenternas psykiska hälsa har påverkats av pandemin till följd av den minskade sociala kontakten som skapade ”en känsla av isolering och ensamhet” (CSN 2020).

Laurin m.fl. (2021) skrev en rapport om Covid-19 och hur det har påverkat bland annat studenterna. Som en slutsats visade det sig att pandemin påverkade studiemotivationen, lärandet samt studenters roller. De menar också att undervisning- och lärandeaspekter riskerar att gå förlorade vid distansundervisning. Praktiska tekniker och övning i hur man möter människor tycktes vara svårare att kommunicera digitalt. Det var svårt att förmedla ”tyst kunskap”, känsla av inspiration och lusten att lära sig genom distansundervisningen. Distansundervisningen innebar bristande motivation i och med den sociala isolering (ibid.).

6 Metod

Detta är en kvalitativ intervjustudie vilket innebär att den beskriver eller belyser upplevelser, värderingar eller uppfattningar av något specifikt fenomen. Danielson (2012) menar att kvalitativ intervjustudie är lämplig att använda när ett fenomen eller en situation ska förstås. Intervjuer skapar tillfällen för att förstå deltagarnas erfarenheter genom att de ger sin syn på olika upplevda situationer och de får uttrycka detta med egna ord.

Vi har valt att genomföra intervjuer eftersom vi vill förstå hur teorin har påverkat praktiken genom socionomstudenternas upplevelser av sina praktikplatser.

6.1 Val av metod

Då syftet med vår studie var att undersöka den enskildes upplevelser lämpar sig enligt Bryman (2011) den kvalitativa metoden, då den bäst fångar upp subjektiva upplevelser och erfarenheter. Den kvalitativa metoden är en strategi som vanligtvis lägger vikt vid ord, vilket innebär att möjligheten till fördjupning inte begränsas i de svar vi får under empiriinsamlingen (Bryman 2011). Vi kan inte se tankar men vi kan höra någon tala om sina tankar. Kvalitativa data mäts inte, utan det räcker att konstatera att de finns, hur de fungerar och i vilka situationer de förekommer. Hur mycket, hur länge eller hur ofta de finns är av mindre betydelse, än vid kvantitativa metoder (Ahrne & Svensson 2022, s. 10). Då studien ämnar att få tillgång till respondenternas egna upplevelser av fenomenet, anser vi att den kvalitativa metoden vara lämpligast. Vi mäter inte resultaten utan vi lägger vikt vid ord som bygger vårt resonemang.

Vi har valt att göra kvalitativa intervjuer som är semistrukturerade, vilket innebär att frågeställningen är förutbestämd men med utrymme för ett fritt samtal. Ahrne och Svensson (2022, s. 46) definierar den semistrukturerade intervjun – som ställer frågor med öppna svarsalternativ. Valet av intervjuteknik baseras på studiens syfte, nämligen att ta reda på socionomstudenternas upplevelser och erfarenheter. Då en intervju möjliggör diskussioner och fördjupning i en större utsträckning än en enkätundersökning var denna metod att föredra.

Att genomföra en kvantitativ studie innebär att man kan göra om studien med samma tillvägagångssätt, för att se om de kommer till samma resultat (Barmark & Djurfeldt 2020, s. 43). Till skillnad från kvalitativa studier kan de generaliseras till andra populationer än den undersökta (Bryman 2018, s. 217). Detta gäller inte i samma utsträckning vid kvalitativa studier. För vår studie innebär det att resultatet inte kan med säkerhet vara tillämpligt på andra socionomkandidater på ett annat universitet vilket är en begränsning.

Transparens eller genomskinlighet i forskningstext inverkar på en studies trovärdighet. En egenskap hos bra forskning är att det är möjligt att diskutera och kritisera (Ahrne & Svensson 2022, s. 33). Temat för denna uppsats är den teoretiska kunskapens inverkan under praktiken och studenternas upplevelser av detta och genom den valda metoden ökar vi utrymmet för mer diskussion. Det kan ifrågasättas att de vi valt att intervjua är mellan 22 och 25 år gamla och gruppens möjlighet till erfarenhetsbaserad kunskap. De flesta har inte tidigare erfarenhet av socialt arbete vilket försvårar resonemang på den punkten.

6.2 Urval och avgränsning

Det första steget i urvalsprocessen var att göra någon form av avgränsning. Vi valde att avgränsa oss till socionomstudenterna som går på Lunds universitet eftersom vi ansåg att vi inte hade utrymme tidsmässigt för en bredare urvalsgrupp. Denna avgränsning gjordes då vi utgick från praktikkursen i socionomprogrammet vid Lunds universitet. Vi valde att göra skillnad på socionomstudenter som går i Lund respektive för de som går i Helsingborg och vilken termin de går. Vi valde att avgränsa vår studie till studenterna i Lund eftersom vi inte har lika nära kontakt med de som vi har med studenterna i Helsingborg.

Ahrne och Eriksson-Zetterquist (2022, s. 63) menar att när man gör kvalitativa studier finns det inte samma strikta regler som det finns i kvantitativa studier för hur man ska göra urval ur en viss population för att det ska kunna anses vara lämpligt. Trots det finns vissa urvalsproblem när man gör kvalitativa intervjuer och att man måste tänka över hur man väljer ut dem som ska intervjuas. När vi rapporterar forskningsresultat måste vi, för att få trovärdighet, kunna visa hur vi hittat respondenter och försöka visa att resultaten inte bara beror på att man råkad intervjuat vissa personer och inte andra (ibid.).

För att nå intervjupersoner har vi genom vår kontakt med andra studenter kunnat få studenter som ville delta i intervjuerna. Vi använde oss av snöbollsurval, vilket innebär att man ber en som deltar i intervjun att tipsa om andra som skulle kunna passa i studien (Bryman 2018). Rent praktiskt bad vi de socionomstudenter vi träffade att ge oss mejladresser till andra socionomstudenter på Lunds universitet. Slutligen tillämpade vi tillfällighetsurval då de studenter som ville och kunde ställa upp, av dem vi kontaktade, blev de som deltog i intervjuerna.

Vi valde att intervjua sex studenter då vi på grund av uppsatsens omfång och avgränsade tidsspann inte hade möjlighet att intervjua fler studenter. Men samtidigt ville vi intervjua så många som vi uppskattade att vi kunde hinna med för att få ihop så mycket material som möjligt. Att intervjua färre än sex personer skulle vara problematiskt för risken att presentera ett ensidigt material, men sex personer har en viss nivå av säkerhet att särskilja specifika personers egna uppfattningar (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2022).

6.3 Bearbetning och analys av intervjumaterialet

Efter att intervjuerna genomförts transkriberade vi ljudfilerna med alla detaljer. Vi transkriberade i Microsoft Word, sedan lyssnade på inspelningen igen för att rätta till den automatiska transkriberingen. Vi valde att ta bort ord som “liksom”, “eh” och “ermm” där vi ansåg att det inte var relevant för det som intervjupersonen ville ha sagt. Anledningen till att vi tog bort dess utfyllnadsord är för att det ska underlätta för läsaren. Det fonetiska talet i skriven text låter oklart ibland. Som Bryman (2018) menar är att när människor talar tenderar de att byta spår mitt i en mening och använda sig av många utfyllnadsord som de inte hade haft med i text.

Vi analyserade vårt empiriska material utifrån tematisk analys. Tematisk analys grundar sig på grundad teori, vilket innebär att teman utrönas från materialet (Bryman 2018). För en första analys använde vi oss av kodning. Vi började direkt med fokuserad kodning under vilket vi gick igenom transkriberingarna i samband med våra teoretiska utgångspunkter i uppsatsen och tidigare forskning. Således kunde vi börja identifiera mönster och undantag (Rennstam & Wästerfors 2022). Vi kodade intervjumaterialet utifrån bland annat de olika kunskapsformerna. Vi markerade de uttalanden som besvarade vår studies frågor genom att i det avidentifierade materialet markera i Google Doc och lägga kommentarer på den

markerade texten för hur det skulle vara relevant för vår studie. För att svara på våra frågeställningar kopplade vi vår tidigare forskning om olika kunskapsformer som Bryman (2018) beskriver det till de mönster som identifierats i materialet. Om en intervjuperson till exempel yttrade sig om "personlighet" kopplade vi det till tyst kunskap.

6.4 Etiska överväganden

Varje socionomkandidat som deltar i intervjun informerades om: rollen som de kommer ha i undersökningen, hur empiriska materialet används, var och när studien kommer att publiceras. Vi informerar också om behandlingen av deras personuppgifter. All denna information sker enligt vad Vetenskapsrådet (2017) har bestämt om de forskningsetiska principerna. Enligt informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman 2018, s. 171f). Samtycke sker skriftligt genom ett informationsbrev och samtyckesbrev och muntligt i början av intervjun där vi frågar studenten om samtycke. En skriftlig förbindelse om tystnadsplikten mellan oss upprätthålls i dessa bilagor. Muntligt sker det genom att respondenten uttalar att de ger samtycke till medverkan.

Den andra forskningsetiska principen: lida skada, falska förespeglningar, inkräktar på privatlivet (Bryman 2018, s. 171). Vi har tänkt på att de skulle vara anonyma eftersom uppgifterna anses handla om individuella eller personliga upplevelser. Bland andra viktiga punkter för etisk granskning är frivillighet (ibid., s. 166). Socionomkandidaterna har blivit informerade om att det var frivilligt att delta och att de kunde välja att avbryta att delta närhelst de ville. De uppgifter som samlats in används enbart för forskningsändamålet vilket respondenterna informerats om i informationsbrevet (ibid., s. 172). Vi informerade muntligt och skriftligt att de kommer att hållas anonyma.

Utöver de grundläggande forskningsetiska principerna vill vi även redogöra för individskyddskravet, vilket syftar till att skydda deltagare i forskning från skada och kränkning (Vetenskapsrådet 2017). Det anses inte finnas ett känsligt ämne vilket kan provocera individer som denna studien undersöker. Trots detta har vi gjort bedömningen att det är bäst att skydda våra intervjupersoner för att de ska kunna uttala sig fritt om ämnet genom att hålla deras identitet anonym. Detta nämndes i informationsbrevet. Vi kom att kalla intervjupersonerna för I1, I2, I3 och så vidare. Istället för deras kön använder vi hen som ett sätt att hålla dem anonyma.

7 Resultat och analys

Resultat och analysdelen består av fyra avsnitt. Det första avsnittet är en presentation av våra intervjupersoner medan de resterande tre avsnitt är övergripande teman. Vi har valt att i första hand använda Aristoteles tre kunskapsformer som övergripande teman. Utöver detta har vi använt oss av Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) kunskapsmodell för socialt arbete i vår analys.

Vårt empiriska material analyserar vi utifrån de tre centrala kunskapsformerna: episteme, techné och fronesis. Vi har valt att ha juridiken, evidensbaserad och systematiserad kunskapsform under episteme eftersom vi anser de vara teoretiska kunskaper. Under techné har vi valt att ha erfarenhetsbaserad kunskap eftersom det anses tillhöra praktiska kunskaper och vi resonerar kring hur dessa praktiska erfarenheter har påverkats av den rådande pandemin. Under den sista delen som är fronesis vars synonym är tyst kunskap, det vill säga klokhet. Under fronesis presenterar vi dessutom avsnitt om andra kunskapskällor som har varit viktiga under praktiken.

7.1 Presentation av respondenterna

Vi har valt att använda oss av numrerade namn i resultatdelen när vi hänvisar till de olika socionomstudenterna vi har intervjuat. Namnen vi har tilldelat intervjupersonerna är intervjuperson 1 med förkortning I1, intervjuperson 2 (I2), intervjuperson 3 (I3) ...

Vi intervjuade totalt sex socionomstudenter som går vid Lunds universitet. Tre kvinnor och tre män. De numrerade namnen är avkönade och en genuskussion förs inte i resultat och analys då vi inte ansåg att det var någon märkbar skillnad i intervjun med de manliga socionomstudenten från de kvinnliga. Vi använder hen för samtliga intervjupersoner, inte för att de själva identifierar sig med pronomen hen, utan för att aidentifiera. Samtliga intervjupersoner har slutfört praktikkursen och är mellan 22 och 25 år.

Intervjuperson 1 (I1): praktik på rättspsykiatri.

Intervjuperson 2 (I2): praktik på ett HVB-hem.

Intervjuperson 3 (I3): praktik på LARO mottagning.

Intervjuperson 4 (I4): praktik som skolkurator.

Intervjuperson 5 (I5): praktik på HVB-liknande hem.

Intervjuperson 6 (I6): praktik på socialtjänsten.

7.2 Teoretisk kunskap – episteme

Den första delen av de tre centrala kunskapsformerna är den teoretiska kunskapen, eller episteme. När det gäller hur episteme, alltså den teoretiska kunskapsformen (Schwarz & Löfdahl 2016, se Aristoteles 2012), eller den vetenskapliga, fanns det många delar av utbildningen som gynnade inläringen och inhämtning av teoretiska kunskaper. Här är ett exempel på teoretiskt kunnande, från de fyra första terminerna på utbildningen:

I6: Det skulle jag säga väldigt mycket av de här teorierna kring hur människor fungerar och ett exempel [...] det här med systemteori och många sådana teorier om hur allting funkar i samhället och lite sånt, sådana saker känner jag mig rätt så säker på nu efter utbildningen. Ja och Goffmans teori och alla de ja.

Det tyder på att det fanns trots allt saker som studenter kommer ihåg och bär med sig vidare och använder i praktiken. Dock finns det andra studenter som kritiserar den teoretiska delen av utbildningen och menar att den inte når upp till förväntningarna på vilken kunskap som behövs i ett yrke som har med människor att göra.

I6: Jag tror att utbildningen var mycket mer teoretiskt på ett sätt. Det var mycket det här med sociologi och filosofer och mycket som jag kanske inte tänkte riktigt att det ska vara så mycket om just filosofi och om någonting kanske som jag uppfattade som lite längre ifrån just det här med jobbet med människor. Så att det var mycket mer teoretisk än vad jag hade tänkt faktiskt.

Även här ser vi hur I2 yttrar sig genom *hur man inte jobbar med människor* som ett sätt att påpeka hur teorin inte når fram. Högskolverket (2000) tydliggör att praktiken har varit ett viktigt inslag under hela utbildningens historia, nämligen att koppla ihop integrationen mellan teori och praktik. Men teori om hur man jobbar med människor har inte varit tydligt för studenten under praktiken, det vill säga hur man ska göra och inte hur man inte ska göra.

I2: Jag trodde helt ärligt att jag skulle få lära mig mer om hur man jobbar med människor. Istället så har jag fått lära mig hur man inte jobbar med människor [...]

Juridiken har nämnts mycket under våra intervjuer med studenterna, därför har vi valt att ha den som en del av episteme. Det anses vara en viktig teoretisk kunskap som flera socionomstudenter känner sig mest bekväma med och upplever att de har haft användning av under praktiken.

Juridikkursena examineras på flera olika sätt, såsom tentamen, skriftliga och muntliga gruppuppgifter, enskilda uppgifter, analys av rättsfall och redovisning av en barnavårdsutredning (Samhällsvetenskapliga fakulteten 2020). Genom flera olika övningar så kan den teoretiska kunskapen användas praktiskt. Eftersom juridikkurserna är inriktade mot socialt arbete där sådan lagstiftning kan förekomma så upplever flera studenter att den kunskap följer med och kan användas i praktiskt arbete.

I2: Men såklart blev juridiken också aktuell [...] Men jag har fått stor användning utav juridiken.

Det kan variera mycket baserat på vilken typ av verksamhetsförlagda utbildning man blir tilldelad. Arbeten som innefattar myndighetsutövning eller flera olika målgrupper kan innefatta mer eller mindre krav på juridiska förkunskaper. Dock är detta något som inte ses som ett problem av studenterna, då många menar att trots mycket av den kunskap man lärde sig är bortglömd, så är de positiva och säkra på deras förmåga att återuppta den kunskapen.

I1: Det är någonting jag känner mig väldigt säker i, inte att jag kan det in och utantill, men att jag vet precis var jag ska leta och ha lite hum om vad lagarna säger.

I2: Kan man kika på skadeståndslagen beroende på hur mycket man minns så kan man ge ett svar direkt. Annars kan man ju navigera lagboken på ett effektivt sätt för det har man fått lära sig i terminen.

Detta stämmer överens med kursplanen för juridikkurserna, där kursens innehåll placerar stor vikt vid lärande av den rättsliga metoden som arbetsinstrument (Samhällsvetenskapliga fakulteten 2020). Dessa förvärvade kunskaper tyder på att genom de olika momenten, såväl praktiska och skriftliga, så har en lärd erfarenhet skapats genom handling och av erfarenhet (Thomassen 2008, s. 30).

Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) påstår att evidensbaserad kunskap är en annan kollektiv kunskapsform, som förenar vetenskap och beprövad erfarenhet, dock att den är avpersonifierad. Vi anser att evidensbaserad kunskap passade in under episteme, eftersom den bygger på teoretisk kunskap. Thomassen (2008) menar att socialtjänsten är en myndighet vars arbete och dokumentering genomsyras av ett evidensbaserat arbetssätt. Vi hade en intervjuperson som hade praktik på socialtjänsten. Vid frågan om vilken kunskapsform användes på hans praktikplats svarade hen:

I6: Jag tänkte om det var jag som skulle göra någonting, då var det absolut mer evidensbaserad [...].

Thomassen (2008) menar att det finns större och hårdare krav på myndigheter gällande dokumentering och resultat vid evidensbaserat arbete. I4 som hade praktik som skolkurator visade det sig att det inte fanns lika mycket dokumentationskrav som det var för studenten som hade sin praktik på socialtjänsten.

I4: Minimal dokumentation, minimal om ens någon. Ja, det var väldigt lite, vi dokumenterade, men det var inte heller så strukturerat skulle jag säga alltså.

Evidensbaserad kunskap har också I5 som hade sin praktik utomlands på ett HVB-liknande hem erfarenhet av.

I5: Ja, men de utgick från en modell där man gav poäng för dåligt eller bra beteende. Och då skulle man ja, men det de arbetar med beteendeförändring hos barn...

I4 som hade sin praktik som skolkurator berättar att hen har använt evidensbaserad kunskapsform främst eftersom hen inte hade någon arbetslivserfarenhet av socialt arbete sedan innan som hen kunde luta sig mot. I4 lutade sig mot det som hen lärde sig av *böckerna*, alltså den teoretiska kunskapen.

I4: Alltså väldigt mycket evidensbaserat under praktikplatsen för att jag hade ju ingen erfarenhet med att jobba med den målgruppen eller den typen av jobb. [...] Det var ju böckerna, förklarade situationen som hände i under praktiken och vice versa. Så det var ju den balansen jag försökte hålla, men främst evidensbaserat.

Den systematiserade kunskapen ansågs tillhöra episteme, eftersom det fortfarande är forskningsbaserade kunskapsformer vi talar om. I den här formen av kunskap handlar det om kunskap som anses som någonting som kan förflyttas mellan varandra och som kan utbytas mellan varandra. Systematiserad kunskap överförs via texter och ligger till grund för formella beslut och riktlinjer (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). I6 som hade sin praktik på socialtjänsten har erfarenhet av systematiserad kunskap:

I6: [...] då skulle jag absolut sätta det på, kanske systematiserad kring där.

Vi visade I6 bilden om forskning och praktik-modellen utifrån *Handlingsutrymme* och förklarade kort om vilka kunskapsformer vi utgår från för det mesta svarade hen ändå, även om minnen inte är fräscha, att det lutar sig mer åt systematiserade hållet. I6 hade praktik på socialtjänsten och hens roll var en utredare på missbruksenheten. Bland hens arbetsuppgifter var att samtala utifrån ASI-intervjumodellen och motiverande samtal, samt att skriva utredningar. Som nämnt ovanför anses systematiserad kunskap kopplad till texter, formella beslut och riktlinjer och det första man tänker på är socialtjänsten.

De kunde luta sig mot teorin under praktiken för de hade ingen arbetslivserfarenhet inom socialt arbete. Juridikkurserna har visat sig som en viktig kunskapskälla och teoretisk kurs för socionomstudenterna under praktikkursen. Trots brist på erfarenheter kunde systematiserad kunskap användas med hjälp av mall, som ASI-intervju eller utredningsarbetet inom socialtjänsten.

7.3 Praktiska färdigheter – techné

Techné eller den praktisk-lösningssinriktade kunskapsformen visade sig i många av intervjuerna. Kunskap genom att göra i ett exempel där studenter skrev, alltså en handling, som var en form av kunskap för att reflektera. På det sättet har studenten uppnått målet med den praktiska kunskapen.

I5: Sen hade vi väl ja, men den här slut papperet som vi skrev. Det hjälpte ju absolut att liksom på få ner tankarna på ett helt annat sätt. För då var man ju tvungen och med båda relatera till

kurslitteratur man också sätta sig in i det helt från början och skriva om det. Så att det är klart att jag reflekterade mer då, i den som jag kanske hade gjort annars.

Samtal visar sig att vara en sådan *techné*, eller en praktisk kunskap, eftersom det är en aktiv handling man gör. Som Badersten (2015) beskriver det händig kunskap. Vid samtal talar man vilket innebär att det är något man utför. Vid frågan om hur I6 tid disponerades under praktiken samt vilket sorts kunskap hade det kunnat kategoriseras under var det så här hen svarade:

I6: Ja. Det var, under min praktik i alla fall, då var det mycket samtal [...] eller om de skulle ha någon öppenvårdssamtal [...] Och sånt, men för det mesta det var väldigt mycket samtal och motiverande samtal.

Erfarenhetsbaserad kunskap är den form av kunskap som domineras av det praktiska lärandet. Denna kunskapsform skiljer sig från tyst kunskap genom att den kan beskrivas, diskuteras, och speciellt att den är överföringsbar till andra (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 251). Precis som i tyst kunskap där erfarenheterna är i hög grad individuellt så är skillnaden att kunskaper av erfarenheter kan överföras, både genom lärande handlingar eller verbalt (ibid., s. 252).

Flera studenter uppfattade samtalskursen innan praktiken, det vill säga kursen *Kommunikation och handling i socialt arbete* som en användbar kurs då studenterna hade möjligheten att praktiskt öva på olika samtalsmetoder och rollspel.

I1: De var jättebra tyckte jag. För att känna på det. Inte kanske att jag... "Oj. Detta lärde jag mycket, detta ska jag ta med mig". Utan mer bara att man fick öva på att prata med andra i olika situationer.

I5: [...] och jag tyckte ändå den termin fyra när man ändå fick samtala och har mycket grupparbeten var bäst.

Under hens praktik kunde I6 använda kunskaperna som hen fick under socionomutbildningens första fyra terminer. Dock upplever hen att det fanns ett glapp som hen inte riktigt kan förklara.

I6: [...] samtalsmetodik för det kände jag verkligen så annorlunda som det bara finns. För att det, man kan ju försöka, vara väldigt så här “jag förstår, jag förstår” i möten, kanske på plugget att man var på ett visst sätt. När man skulle skådespela ett möte också att det gick så enkelt och det gick så bra och så och sen kände jag väl när man satt med brukare då på praktiken att det var extremt mycket mer att man skulle vara rak på sak och bara jag känner att det var väldigt annorlunda så där hade jag lite svårt att integrera det.

I1 som var osäker på sin utbildningsval efter praktiken berättar vikten av handledning som kunskapskälla:

I1: [...] Men det var också för att jag var på en praktikplats där mina handledare, de var inte jätte-aktiva med att försöka integrera mig i deras arbete.

Cajvert (2020) beskriver att för att kunna socialiseras in i yrket och utveckla sin yrkesidentitet som praktik-student så är det viktigt att man inte enbart sitter bak och iakttar andra som utför arbetsuppgifter, utan att man själv blir involverad (ibid., s. 104). Det skulle ha sett annorlunda ut för I1, som hade sin praktik på rättspsykiatrin, om hens handledare involverade hen. Målet med praktikkursen är att omsätta teorier och pröva dem i en praktisk kontext, som Edmark (2022) menar. I det här fallet, där handledning som kunskapskälla inte nådde ut till studenten och därmed kunde studentens yrkesskicklighet inte utvecklas lika väl.

I6 talade innan om skådespel för att pröva olika samtalsmetoder som en del i en kurs under fjärde terminen på socionomutbildningen. En av de samtalsmetoder var vinjettsamtal. Nedan beskriver I6 hur hen upplevde att det inte var som hen förväntade sig att det skulle vara i verkligheten, alltså i praktiken.

I6: Just med samtalsmetodiken. För det är väl kanske det att i plugget, att det var inte lika verkligt som sen när man gick ut, upplevde jag.

Likaså uttalar sig I2 vid frågan vilket område som kändes minst säker på i den teoretiska delen.

I2: Det jag minns från en termin är att vi hade rollspel. Men jag minns inte riktigt vad syftet var. Förutom att öva på samtalstekniker. Det är jättebra att vi fick öva på samtalstekniker, men

det kändes som att vi bara doppar tårna när vi hade kunnat få lära oss om så mycket mer. För jag tror det har underlättat för många av dem väl kommer ut i arbetslivet.

Trots att många andra uppskattade vinjettövningarna kändes de *inte lika verkliga* och *doppar tårna*, eller som vi skulle tolka det som bristfälliga. Vi kopplar det igen till Molander och Hamza (2021) som talar om “praktikchocken” som kan leda till osäkerhet hos studenten på sina kunskaper.

Som vi nämnde innan så är den centrala delen för den erfarenhetsbaserade kunskapen att den är överföringsbar och att den kan diskuteras med andra. Både I1 och I5 lyfte att kursen var bra och användbar eftersom övningarna gjordes i grupp med andra studenter. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att utbytet av kunskap, görs exempelvis genom hur man förmedlar berättelser med andra alltifrån hur olika situationer kan hanteras till hur bra eller dåligt olika beslut är (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008, s. 252). När utbildningen blev onlinebaserad så förlorades mycket av den sociala kontexten, något som upplevdes av I4.

I4: Sen så hade vi ju switchen till online under samtalsmetoder och då fick vi göra sådana här grejer som alltså samtalsmetoder med kamera online och då missar man väldigt mycket utav kroppsspråket. Man missar... Jag lärde mig en del den delkursen, det ska jag inte säga något om, men jag känner att det kunde ha varit mycket bättre på plats.

Vikten av den sociala närheten spelar stor roll för överföring av kunskaper, då överföringen görs bäst muntligt och praktiskt. Att göra sådana övningar som har till syfte att lära studenten mer praktiska kunskaper och att förbereda dem inför praktiken är inte så enkelt att ersätta. Detta kommer behandlas mer i ett separat kapitel om Covid-19 pandemins påverkan.

Erfarenhetsbaserad kunskap finns även om socionomstudenter inte har en direkt erfarenhet av socialt arbete. I3 som hade sin praktik på LARO säger:

I3: Ja, det är svårt att säga. Alltså om man ska säga så, erfarenhetsbaserad kunskap är det nog svårt att liksom riktigt ta fast på mig för vad det var för någonting och jag har jobbat inom socialt arbete. Samtidigt så tar jag med mig mycket erfarenheter från lite klyschigt kanske, men från livet generellt är liksom bemötande av människor och även dess egna världsbild. Som jag tror jag hade stor fördel liksom att ja, men lite så hur man är som person egentligen

och det är. Det är en stor del av socialt arbete också. Det man inte kan lära sig är att bli en bra socialarbetare. Det finns ingen liksom föreläsning i det.

De flesta av intervjupersonerna har inte erfarenhet av socialt arbete sedan innan, därför brukar techné, den praktiska färdigheten, oftast kopplas till livserfarenheter. Utbildningen blev en sorts erfarenhet för studenten.

I2: Ja, det jag var mest bekväm med var just mina tidigare kunskaper som jag tagit med mig från innan utbildningen.

Erfarenhetsbaserad kunskapsform bygger den på erfarenhetsbaserade berättelser som vi bär med oss (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Det är inte nödvändigtvis arbetslivserfarenheter som vi pratar om. Uppenbarligen tillför erfarenheterna något för studenterna men hur detta påverkar lärandet på socionomutbildningen och i praktiken finns ingen direkt svar på. I4 ger uttryck för att det var en utmaning att vara på praktik när de enda kunskaperna som hen bär med sig är teoretiska:

I4: [...] men definitivt att bristen på faktiskt erfarenhet sätter ju mig i situationen som inte riktigt visste hur jag skulle navigera.

Vi tittade även på kunskap i samspel med andra kurskamrater som anses vara en kunskapskälla. Detta kan kopplas till Longhofer och Floersch (2012) som menar att socialt arbete inte bara är teoretisk kunskap utan att det mellanmänskliga samspelet är viktig. Som svar på frågan om vilka undervisningsformer föredrogs mest varierade det, dock svarade allihopa att undervisningen på plats var bättre för dem än distansundervisning. Flera föredrog seminarium som undervisningsform vilket är tecken på att de flesta lär sig bäst med och av varandra.

I1: Asså, för mig, jag tycker att det varit bäst att ha de här seminarierna när man diskuterar i grupper när man själv har någonting att framföra. För det blir så mycket, man delar så mycket av kunskap med varandra och får så mycket i utbyte. [...] Så jag tycker att när man får vara aktiv med andra studenter så lär jag mig bäst.

Här poängterar studenten att det är i samband med andra kurskamrater som utbytet av kunskap görs och därmed blir det en kunskapskälla även under praktiken. Interaktionen och

det sociala samspelet mellan individer är bland de kunskapskällor som är väsentliga (Emanuelsson & Nord 2010). Dock vid följdfrågan om detta även gäller vid grupparbeten då dessa också görs i samband med andra studenter så svarade intervjupersonen:

I1: Nja... Asså, det är väl, det kan vara både väldigt högt och lågt, det beror mycket på vem man hamnar med. Sen är det också så att man har lite olika sätt att arbeta på så man funkar inte med alla. Så att, nja, sådär, för grupparbeten.

Här berättar I5 hur hen har upplevt en känsla av trygghet när hen hade någon som stöd under praktiken, en annan kurskamrat. Att *ventilera* som hen beskriver det eller diskutera upplevelser med andra. Det är intervjun nedan som vi hänvisar till:

I5: [...] gick ihop på samma praktikplats och då var det ju en liksom trygghet för mig att komma hem efter en arbetsdag och prata igenom det med henne så att ventilera, vara tillsammans.

Vi ansåg att det var viktigt att nämna om pandemin eftersom det medförde en drastisk förändring i världen och var en del av studenternas verklighet. Hur detta är av betydelse för praktiken kommer vi att resonera kring mer.

Bland de största utmaningarna som socionomstudenter överlag stötte på under pandemin är begränsade möjligheter till praktiska erfarenheter. Många praktikplatser blev inställda eller reducerade på grund av pandemin, vilket har gjort det svårt för studenter att tillgodogöra sig praktiska färdigheter och erfarenheter. Interaktionen och det sociala samspelet mellan individer utgör en viktig kunskapskälla, som Emanuelsson och Nord (2010) menar.

Pandemin har också påverkat sociala aspekter av utbildningen, såsom möjligheter till samarbete med andra studenter, detta genom att utbildning och examination gick över till distans. Många utbildningsinstitutioner har genomfört undervisning på distans. Lunds universitet är bland de universitet som övergick till att det blev distansutbildning och distansexaminationer (Lunds universitet 2020). Det påverkade studenternas motivation och engagemang. Det påverkade även lärarna, som gjorde att de inte kunde ge "bättre" utbildning, samt att många uppgifter inte var anpassade för distansundervisning.

I1: Jag känner väl just det här som jag säger att jag lär mig allra bästa av att prata med andra. Det blir det ju inte riktigt på samma sätt i... Över Zoom som vi fick ha det.

I2: Jag behöver sitta i ett klassrum och ha en lärare eller föreläsare framför mig för att verkligen kunna ta till mig informationen. Det har varit någonting som jag kämpat med, alltså sen jag var liten. Så jag tyckte det var tråkigt att det blev digitalt.

Det uppmärksammades av studenterna att även lärare och föreläsare påverkades av distansundervisningen, den avsaknade samhörigheten och kunna träffas och prata på plats.

I1: Också, det känner ju föreläsaren också. Det sa ju de flera gånger. Det påverkar också deras undervisning för de är inte jättetaggade precis och det förstår man ju.

Nästan alla intervjupersoner uttalar sig om distansundervisningen på ett negativt sätt när det gäller den sociala delen som är ganska väsentlig för praktiken. Pandemin har gjort att många kände sig ensamma och isolerade under studietiden (CSN 2020). Som i sig ledde till att man har haft svårigheter att bygga upp en yrkesroll.

I6: Jag tänker att det har varit synd att det var på Zoom, för det är ju en helt annan grej jämfört med ... det kanske nog drabbat. Det här blir bemötande delen värst tänker jag att var på zoom att liksom träffa människor. Sen tycker jag teoretiska ändå funkat, men just delen är... Man ska lära sådana delar, det tycker jag kanske har funkat lite sämre då för mycket blev ju inställd. Och på grund av coronan och mindre grupper och så.

Laurin m.fl. (2021) talar om bristande motivation i och med den sociala isolering som onlineundervisning medförde. Här nedan, beskriver I1 inte alls uppiggande som vi tolkar att det inte var motiverande för dem att lyssna och troligtvis förhindrar kunskapsinhämtning.

I1: Det är klart att, asså lyssna på en 3 timmars föreläsning på en dator, det är ju inte alls uppiggande.

Bristande i motivationen kan i sig innebära att man inte tränar upp färdigheterna som resulterar i en försvårad lärandeprocess under praktiken. Longhofer och Floersch (2012) betonar vikten av mellanmänniskt samspel. Detta kan vi se hur I6 svarar vid frågan om hur hans kunskaper under praktiken har påverkats av distansundervisningen:

I6: För att det är ju mycket som var svårt med praktiken eller det första, det var ju det här med bemötande att det var så nytt och innan det... Det har inte funnits på samma sätt att man mötte människor som var i samhällssituation som man gjorde just när man hade praktiken, även fast man var och pluggade liksom. Det fanns inga brukare där som man kunde direkt prata med och så. [...] det påverkade absolut ens förmåga att kunna bemöta.

Sammanfattningsvis kunde studenterna koppla till sina erfarenheter av kursen där de hade möjligheten att praktiskt öva på olika samtalsmetoder och rollspel, detta blev deras form av kunskap och kunskapsanvändning. Men vid digitaliseringen av utbildningen under pandemin så förlorades mycket av den sociala kontexten som försvårade inhämtning av kunskap. De upplevde att det var svårt att tillgodogöra sig praktiska färdigheter eftersom inte alla element var närvarande.

7.4 Klokhet, visdom och omgivningens påverkan – fronesis

Fronesis eller praktisk förnuft, praxis. Aristoteles menar att människor är sociala varelser, medvetna om sin omgivning, både socialt och politiskt. Detta har att göra med klokhet och visdom (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). Men kunskapen fronesis visar sig i vårt material mer i förklaringen som Bornemark (2016) skriver i sin artikel. Fronesis innebär att man kan dra nytta av sina erfarenheter, men att man samtidigt inte kan koppla förmågorna till något generellt teoretiskt vetande. Det krävs en känslighet och lyhördhet (Bornemark 2016).

Det är många av våra intervjupersoner som uttalar sig om en viss inlärd klokhet, eller fronesis. I6 svarar bland annat att även om det inte finns direkt erfarenhet finns det något annat som man lärde sig. Detta har vi skrivit under delen *tyst kunskap*. I6 drar nytta av sina erfarenheter och kallar det för en *standard* som man får, detta i sig kan kopplas till exempelvis bemötande som Arnsvik (2018) skriver i debatten. Författaren menar att bemötande inte är något man kan ”läsa in sig på” utan det är något som man successivt tränas i och skolas in genom att möta klienter och hantera olika situationer (Arnsvik 2018).

I6: Vi kommer stöta på alla olika problem så du kommer ju ha standard som alla lärare kommer säga. Du är aldrig färdig läst som socionom.

Vid flera tillfällen har vikten av personlighet nämnts under intervjuerna och hur vissa personlighetsdrag sökes i blivande socionomer. Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) menar att den tysta kunskapen är bunden till personligheten och att den är privat, vilket gör den svårt att sätta i ord och därmed svår att överföra. Denna kunskap kan benämnas som intuition, förmåga eller talang (ibid., s. 252).

I1 om de förväntningar som fanns på praktikplatsen:

I1: Det kan jag ju säga att min praktikplats förväntar sig inte så mycket utan de var väldigt intresserade av den kunskapen som jag visade, asså praktiskt mer och lite hur jag var som person. Så att man liksom var rätt... Det krävs en viss personlighet för att man ska kunna vara socionom, tycker jag liksom. Man ska kunna vara bra med människor och kunna vara bra socialt och det var mycket det de kollade på mer än vad att de egentligen brydde sig om min teoretiska kunskap... utan mer bara hur jag av förnuft att använda mig liksom betedde mig som...

Vi kan se att I1 nämner att yrket som socionom kräver *en viss personlighet*, en tanke som flera av de vi intervjuat delar. I1 nämner även förnuft, och relaterar det till hur man är som person, det vill säga den sociala medvetenheten om sin omgivning som Thomassen (2008, s. 28) skriver om, som har att göra med klokhet och visdom.

Det finns olika termer och sätt att försöka förklara den tysta kunskapen. I1 förklarar det som *en viss personlighet*, och relaterar det till den mänskliga kontakten, hur man är som person, ens människosyn och hur bra man är i sociala sammanhang. En artikel från Linköpings Universitet (2014) som handlar om tyst kunskap inom vårdarbete beskriver det som en *speciell känsla för jobbet*, det vill säga att med ett empatiskt förhållningssätt uppfatta människors behov, men även vid "att ha en fingertoppskänsla i mellanmänskligt samspel" (Longhofer & Floersch 2012). Vi ser detta i flera av våra andra intervjupersoner

I4: Ja alltså, ja, definitivt sen så är det ju så att som vi jobbar med människor och använder oss själva som verktyg att man använder ju väldigt mycket personlighetsdrag som i kontaktsökande för det kan mycket väl vara folk som har jobbat med människor jättelänge men bara kan inte klicka med folk. De har bara inte knäckt den koden [...]. Jag hade lätt för att bygga relationer bland annat och det gör jag jättelätt på jobbet.

I3: Samtidigt så tar jag med mig mycket erfarenheter från lite klyschigt kanske, men från livet generellt är liksom bemötande av människor och även dess egna världsbild. Som jag tror jag hade stor fördel liksom att ja, men lite så hur man är som person egentligen och det är.

Som nämndes innan så används olika termer för förmågan att göra ett bra socialt arbete. I4 benämner detta såsom att vissa inte kan *klicka* med människor, eller att de inte har *knäckt den koden*. Så som Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) förklarade så är den tysta kunskapen något som är bunden till en själv, något som är personligt och inte överförbart. Både I1 och I4 påpekar sig själva, det vill säga deras personlighet eller de som personer som anledning till deras förmåga för socialt samspel. Även I3 menar att hur man är som person och ens förmåga att samtala med andra är bunden till personen och något som inte går att *lära sig*, utan det är kopplat till ens egna livserfarenheter och sin egen världsbild, något som är personlighetsbundet och inte kan enkelt förklaras. Vi upplever samtidigt att I3 har svårt att sätta kunskapen i ord, vilket tyder på att det är tyst kunskap.

I3: Det är en stor del av socialt arbete också. Det man kan inte lära sig att bli en bra socialarbetare. Det finns ingen liksom föreläsning i det.

Handledningen i praktiken syftar enligt Cajvert (2020) att främja och utveckla kunskaper i lärandemålets riktning (ibid., s. 103). Det är ett obligatoriskt moment inom praktikkursen. Trots att socionomutbildningen anses som en generalistutbildning, så menar Edmark (2022) att praktiken är individuell och unik för varje student. Här kan vi se vad de olika socionomstudenter har att säga om sin praktik.

I3: [...] men jag såg ju fram emot det gjorde jag ju definitivt så det var ju kul att göra praktik. Kul att slippa sitta i en sal definitivt men ja där fanns ju absolut lite... kanske mer nervositet och rädsla angående att stöta på liksom socialt problematiska målgrupper. Och behöva hantera det, [...]

I2: Innan jag började på praktiken, så förväntade jag mig att komma dit och vara helt grön, inte kunna någonting. Och bara liksom, blanka helt och hållet. Jag förväntade mig att mina handledare skulle tro att jag kunde mycket mer än vad jag kunde. Så jag var nervös på det sättet. Men när jag väl kom dit så insåg jag att det inte alls är så utan mina handledare de också är socionomer och de också var där och de förstår hur det är när man väl kommer till praktikplatsen så glömmer man mycket för att det är så mycket nytt och på grund av att man är

så nervös för att man rädd att göra fel, så blankar det och man glömmer mycket men sakta men säkert efter andra eller tredje eller fjärde veckan så faller det på plats.

Som I3 nämner att kunna hantera socialt problematiska målgrupper känns otäckt och som I2 menar att det är viktigt med handledare som stöttar för att kunna ha en bra upplevelse och säkerhet i sin yrkesroll. Lite mer om vikten av bra handledare av studenten I3 som hade en bra upplevelse av praktiken:

I3: [...] men jag fick ju mycket stöttning av min handledare.

Medan studenten I1 som var osäker på hens utbildning och yrkesval efter praktiken. Detta kan kopplas till Molander och Hamzas (2021) mening bakom VFU-handboken, att överbrygga klyftan mellan teori och praktik. "Praktikchocken" som vi nämnde innan, som författarna menar, kan överraska och göra även den mest dedikerade student osäker på sina kunskaper och hur man ska agera.

I1: Jag trodde nog att det skulle kännas lite mer... att jag skulle känna mig lite mer säker på mitt utbildningsval efter praktiken. Men det gör jag inte.

Utöver praktik, tidigare erfarenheter, teoretisk kunskap är handledning också en kunskapskälla. Hur drar studenterna nytta av handledning som en kunskapskälla i praktiken? I6, som hade sin praktik på socialtjänsten uppskattade reflektionstiden med handledare och drog nytta av reflektion i handledning för att bli en yrkesskicklig socionom. Det blir att handledning och reflexivitet är ett sätt att medvetandegöra tyst kunskap. Inte minst som Longhofer och Floersch (2012) hävdar att flera reflexiva perspektiv är nödvändiga för en kritisk realistisk vetenskap om socialt arbete.

I6: [...] sen kunde man reflektera tillsammans med ens handledare också över vissa saker som har hänt. [...] (reflektionstiden) det får en verkligen att sakta ner tycker jag och tänka på det här har hänt. Hur kan man se det här? Hur kan man tolka det utifrån liksom det man vet och så? Så det och absolut det är också lätt till att man kan se tillbaka på sådant, och bli bättre till nästa gång eller tänker att det där kunde vi hanterat annorlunda också nästa gång.

Vikten av handledning som kunskapskälla bekräftas ännu en gång. I4 som har varit på skolan

som skolkurator svarar:

I4: Och sen så är det ju också praktiken jätte-beroende utav vilka handledare du har. Jag råkade ha liksom guld värda handledare som gjorde det till en jättebra plats, men det kunde bli minst lika gärna varit totalt katastrof handledare. Så det är väl egentligen, kan vara lite mer seriöst urval över vem som faktiskt handleder studenterna [...]

För att sammanfatta avsnittet upplever socionomstudenterna att de kan använda sig av tyst kunskap under praktiken, de kunde använda sin intuition, förmåga eller talang. Olsson (2009) menar att personliga teorier som skapas i arbetet är förankrade i erfarenhet och värderingar som vi har med oss utöver erfarenhet och utbildning. Andra kunskapskällor som har kommit fram under praktiken är handledning som vid reflektionstillfället. Samspel med andra kurskamrater har också varit en källa till kunskap som har bidragit till studenterna under praktikkursen genom att bland annat bearbeta det som de har upplevt under praktiken.

Det är olika upplevelser kring praktikkursen och hur den motsvarar förväntningarna socionomstudenter hade innan de började på praktiken. Praktik är visserligen unik för varje student, vissa upplever osäkerhet även efter och andra återtar säkerheten. Det gemensamma är att alla studenter går till det okända som känns läskigt i början men det gäller att ha rätt stöd för att kunna omvandla osäkerheten och nervositeten till skicklighet.

8 Slutdiskussion

I slutdiskussionen sammanfattar vi bland annat syftet med vår studie och dess frågeställning. Vi diskuterar även resultat som vi har kommit fram till. Vi har också en avslutande diskussion kring dilemman som vi har haft vid klassificering av kunskapsformerna. Vi avslutar studien med framtida forskningsmöjligheter om ämnet.

8.1 Sammanfattning

Syftet med studien har varit att undersöka hur socionomstudenter kan använda olika kunskapskällor under sin praktik för att utveckla en begynnande professionell yrkesutövning. Vi ville försöka förstå hur socionomstudenterna resonerar kring kunskap och kunskapsanvändandet under praktikkursen samt ville vi se hur de teorier och kunskaper studenterna har med sig från utbildningen hänger ihop med den praktiska yrkesutövningen på respektive praktikplats. Frågeställningen som har besvarats berör socionomstudenterna, och om de upplever att de kan använda de kunskaper de fått under sina studier vid socionomutbildningens första fyra terminer under sin praktik. Andra frågeställningen som har besvarats är vilka andra kunskapskällor har varit viktiga under praktikkursen. Resultatet av studien visade överlag att socionomstudenterna kunde använda sina teoretiska kunskaper i praktik. Samtidigt som det fanns andra kunskapskällor utöver det teoretiska som har varit viktiga.

Teoretiska färdigheterna visar sig i de teorier som studenterna anser vara intressanta genom olika undervisningsformer som lockar dem att se hur det kan tillämpas på verkligheten, som samtalsövningar. Studenter har uttalat sig att det saknas en verklighetsbaserad lärandesituation där de får uppleva som om det sker i verkligheten, en adekvat situation där socialarbetare möter klienten. De praktiska färdigheterna visar sig genom att studenter talar vid reflektionstillfällen, samtalar med klienter, skriver utredningar och uppgifter som de fått till sig under praktiken. Vi har analyserat vårt material utifrån Kerstin Svenssons (2008) kunskapsformer, evidensbaserad, erfarenhetsbaserad, tyst och systematiserad kunskap. Evidensbaserad och systematiserad kunskap yttrar sig hos studenter om för det mesta de som har haft sin praktik på socialtjänsten. Samtalsmetoder som ASI är ett exempel på evidensbaserad kunskap som användes under praktiken och utredningsarbetet är sådant som kunde kopplas till systematiserad kunskap eftersom det är formella beslut som gäller. Tyst

kunskap är den vanligaste formen av kunskap då den är bunden till hur man är som person, ens personlighet och människosyn. Erfarenhetsbaserad kunskap upplevdes som den näst mest använda eftersom den är också personlig, men beroende på vilken typ av organisation som studenten befann sig på. På socialtjänsten är det svårare att använda sig av erfarenhetsbaserad kunskap eftersom ingen av våra respondenter hade arbetslivserfarenheter av socialtjänsten sedan innan.

När det gäller andra kunskapskällor som har varit viktiga för praktikkursen är det bland annat handledning som nämndes ganska ofta under intervjuerna. Juridiken har varit viktig både som teoretisk och praktisk kunskap. Kunskap i samspel med andra har också varit en viktig kunskapskälla. Många upplever juridikkurserna som omfattande och intrikat, men även att kraven är mycket högre på grund av att man inte får påbörja praktiken utan att vara godkänd på juridikkurserna. Kunskap i samspel med andra som en kunskapskälla visade sig genom samspel med handledare och samspel kamrater sinsemellan. Ytterligare i vår resultat- och analysdel så presenterar vi hur Covid-19 pandemin påverkade kunskapsinhämtningen och prestationen under praktiken. Studenterna upplever att de saknade kontakten med människor som ingår i deras utbildning, känslan genom Zoom var inte densamma, vilket påverkade utbytet av kunskap i samspel med andra. Inte minst var det anledning till att de tappade bort motivationen och hade svårt att jämföra med hur det skulle kunna se ut om hela utbildningen hade campusförlagd undervisning, de inte hade erfarenheter att luta sig mot.

8.2 Avslutande diskussion

Utifrån vår resultat- och analysdel kan vi se bland annat hur de olika kunskapsformerna hänger samman och är beroende av varandra. Detta är något som det kanske fanns en idé om men som under arbetets gång har framkommit tydligare. Ibland uppstod en svårighet i om vårt empiriska material tillhörde mer den erfarenhetsbaserade kunskapen eller om den faktiskt skulle förklaras utifrån tyst kunskap. Trots dilemman finns det en generell kunskap om att erfarenheter, konsten att vara en god människa, forskning och våra administrativa kunskaper kompletterar varandra. I kunskapens värld är det svårt att endast hålla sig till sina moraler, samtidigt är det svårt att endast utgå från evidensbaserat, speciellt inom socialt arbete som har med människor att göra. Som Emanuelsson och Nord (2010) skriver att interaktionen och det sociala samspelet mellan individer är en viktig kunskapskälla.

Något annat som har framkommit i vår studie är hur stor påverkan Covid-19 pandemin hade på bland annat kunskapsbildningen. Det blev en hel del diskussioner kring det, därmed har vi utvecklat ett intresse för ämnet som framtida forskning. Att se hur onlineundervisning har påverkat kunskapsbildningen om man tittar på nyexaminerade socionomer från år 2020 där pandemin började. Detta för att jämföra de studenter som har haft distansundervisning med de studenter som inte har haft distansundervisning alls. År 2020 är de sista studenter som tog examen innan Covid-19 pandemins utbrott.

Våra intervjupersoner har varit mellan 22 och 25 år gamla, vilket emellanåt har medfört en lucka för att undersöka exempelvis erfarenhetsbaserad kunskap. Vi undrar därför om det hade sett annorlunda ut om studien handlade om respondenter som är äldre socionomstudenter med mera arbetserfarenhet och om det skulle kunna vara en annan ingångspunkt för en forskningsstudie.

Vi anser att det var viktigt för oss att göra en kvalitativt intervjubaserad studie för att vi ville få med socionomstudenternas upplevelser av praktiken. Detta kan Longhofer och Floersch (2012) styrka som påstår att all praktik i socialt arbete först är grundad i mänsklig erfarenhet och i mänskliga livsvärldar. Vi vill att flera reflexiva perspektiv ska komma fram för att en kritisk realistisk vetenskap om socialt arbete ska bedrivas. Vi tycker att vi har försökt att nå upp till målet i den här studien och förhoppningsvis lyckas att inspirera till mer.

9 Referenser

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2022) Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (2022) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2022) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (2022) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Ahrne, Göran & Ulla Eriksson-Zetterquist (2022) Intervjuer. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (2015) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Andersson, Gunnar & Magnus Jerneck (red) (2015) *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund – en vital 50-åring. En jubileumsskrift*. Lunds universitet

Aristoteles (2012) *Den nichomachiska etiken*, 3. upplagan. Daidalos, Göteborg

Arnsvik, Anders (2018) Hur lär man sig socialt arbete? Debatt. *SocialPolitik*. Webblänk: <https://socialpolitik.com/2018/12/11/hur-lar-man-sig-socialt-arbete/>

Bornemark, Jonna (2016) Klokhet vid objektivitetens slut. Sveriges Arkitekters bransch- och medlemstidning. I: Arkus (2016) *Medborgardialog – om det svåra i att mötas. Praktikers reflektioner om ett av demokratins viktigaste verktyg*. Webblänk: <https://arkitekten.se/kultur/klokhet-vid-objektivitetens-slut/>

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Bäcklund, Ann Katrin (2015) Femtio år av ständig förändring – i samhälle och vetenskap. I: Gunnar Andersson & Magnus Jerneck (red) (2015). *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund – en vital 50-åring. En jubileumsskrift*. Webblänk: https://www.researchgate.net/profile/Herve-Corvellec/publication/297878421_samvet_fak_50_final/links/56e3f6e908ae68afa1105a0c/samvet-fak-50-final.pdf

Cajvert, Lilja (2020) *VFU i praktiken: Studentens handbok för verksamhetsförlagd utbildning*. Studentlitteratur AB, Lund

Carlgren, Ingrid, Eva Forsberg & Viveca Lindberg (2009) *Perspektiv på den svenska skolans kunskapsdiskussion*. Stockholms universitet

Cedersund, Elisabet (2014) Tyst kunskap i vårdarbete. *Linköpingsuniversitet*. Webblänk: <https://liu.se/artikel/tyst-kunskap-i-vardarbete>

CSA (2021) *Socionomutbildningen firar 100 år*. Centralförbundet för Socialt Arbete. <https://www.csa.se/om-csa/socionomutbildningen-firar-100-ar/> [Hämtat 2023-04-03]

CSN (2020) *Studerande mår sämre i spåren av pandemin*. Centrala studiestödsnämnden. <https://www.csn.se/om-csn/press/pressmeddelanden/2020-12-30-studerande-mar-samre-i-spar-en-av-pandemin.html> [Hämtat 2023-05-10]

Danielson, Ella (2012) Kvalitativ forskningsintervju. I: Maria Henricson (Red.), *Vetenskaplig teori och metod: Från idé till examination inom omvårdnad* (ss.163-174). Lund: Studentlitteratur

Edebalk, Per Gunnar (2015) Från självständig högskola till etablerad universitetsinstitution Socialhögskolans inträde i Samhällsvetenskapliga fakulteten. Andersson, Gunnar & Magnus Jerneck (red) (2015). *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund – en vital 50-åring. En jubileumsskrift*. Lunds universitet

Edmark, Helene Lahti & Kerstin Svensson (2015) Professionsutbildning: Att omsätta abstrakt kunskap konkret i handling. I: Gunnar Andersson & Magnus Jerneck (red) (2015). *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund – en vital 50-åring. En jubileumsskrift*.

Edmark, Helene Lahti (2022) Från Praktik till VFU. I: Anna Angelin & Torbjörn Hjort (red.) *Socialt arbete i förändring - utmaningar och villkor inom utbildning, forskning och praktik : jubileumsbok 2022*. Lunds Universitet, Socialhögskolan

Emanuelsson, Linda & Ingela Nord (2010) *Kunskap och kunskapsanvändning i socialt arbete – socialarbetarens väg mot beslut*. Examensarbete. Linnéuniversitetet Växjö

Högskoleverket (2000) *UTVÄRDERING AV Socionomutbildningar*. Högskoleverkets rapportserie 2000:6 R. National Agency for Higher Education.

<https://gamla.uka.se/download/18.12f25798156a345894e2883/1487841887824/0006R.pdf>

Javid, Mikael (2018) FÖRSTÅELSE UR ETT KUNSKAPSTEORETISKT PERSPEKTIV. In: *Filosofisk Tidskrift*, Vol. 39, no 3, p. 63-71. Webblänk:

https://www.filosofisktidskrift.se/fulltext/2018-3/pdf/FT_2018-3_63-71_mikael_javid.pdf

Molander, Bengt-Olov & Karim Hamza (2021) VFU-handboken – bryggan mellan undervisningens teori och praktik. *Gleerups*.

<https://www.gleerups.se/pa-gang/aktuellt/VFU-handboken-bryggan-mellan-undervisningens-teori-och-praktik>

Myrén, Christian & George Lärkefjord (2016) *Kunskapens källa; hur hittar man den? En uppsats om hur fronetisk kunskap används i behandlarens profession*. Karlstads universitet. Examensarbete.

Laurin, Emma, Joakim Olsson, Cornelia Gustavsson & Ida Lidegran (2022). *Covid-19 och universitetet. Lärares och studenters erfarenheter*. Uppsala universitet

Longhofer, Jeffrey & Jerry Floersch (2012) *The coming crisis in social work: Some thoughts on social work and science*. *Research on social work practice*, 22 (5), 499-519

Lunds universitet (2020) *Universitetet går över till utbildning och examination på distans*.

Olsson, Eric (2009) *Praktisk kunskap i socialt arbete*. Gleerups Utbildning AB

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2022) Att analysera kvalitativt material I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) (2022) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber

Samhällsvetenskapliga fakulteten (2020) *SOPA31, Juridik i socialt arbete I*. Kursplan. Lunds universitet

Samhällsvetenskapliga fakulteten (2020) *SOPA34, Juridik i socialt arbete 2*. Kursplan. Lunds universitet

Schwarz, Eva & Britt Löfdahl (2016) Bibliotekariens praktiska klokhed – Ett kunskapsteoretiskt perspektiv på folkbibliotekariens handlingsfält. I: Eva Schwarz (red) (2016) *Bibliotekariens praktiska kunskap om kunskap, etik och yrkesrollen*. Stockholms Skriftserie 17

Socialhögskolan (2023) *Verksamhetsförlagd utbildning, praktik och teori, 30 hp - SOPA55*
<https://www.soch.lu.se/utbildning/socionomprogrammet/verksamhetsforlagd-utbildning-praktik-och-teori-30-hp> [Hämtat 2023-03-27]

Socialhögskolan (2023) *Socionomprogrammet*. Lunds universitet
<https://www.soch.lu.se/utbildning/socionomprogrammet> [Hämtat 2023-05-20]

Socialhögskolan (2021) *VFU utomlands*. Lunds universitet.
<https://www.soch.lu.se/utbildning/socionomprogrammet/verksamhetsforlagd-utbildning-praktik-och-teori-30-hp/vfu-utomlands> [Hämtat 2023-05-20]

Svensson, Kerstin, Eva Johnsson & Leili Laanemets (2008) *Handlingsutrymme*. Natur & Kultur

Thomassen, Magdalene (2008) *Vetenskap, kunskap och praxis : introduktion till vetenskapsfilosofi*. Gleerups Utbildning AB

Vetenskapsrådet (2017) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*

Winman, Thomas (2014) Lärande i teori och praktik, *Nordic Journal of Vocational Education and Training*, 4(2), pp. 1–16. doi: 10.3384/njvet.2242-458X.14v4i2a6.
<https://njvet.ep.liu.se/article/view/4085>

Örebro universitet (2022) *VFU - verksamhetsförlagd utbildning*.
<https://www.oru.se/utbildning/vfu/> [Hämtat 2023-05-22]

INTERVJUGUIDE

Dessa frågor/frågeområden behandlades i samtliga intervjuer. Ordningen och formuleringen har varierat utifrån hur intervjuerna har framflutit. Dessutom har ett antal följdfrågor ställts. Dessa har dock varierat stort beroende på hur intervjuerna framflutit.

- I SOPA55 kursplan så står det *“visa goda kunskaper om praktiskt socialt arbete och med hjälp av konkreta exempel kunna identifiera och tolka socionomers handlingsutrymmen”*, hur tolkar du de med att visa goda kunskaper om **praktiskt socialt arbete**”
- En annan av de kursmålen i SOPA55 står det *“visa kunskaper om och ha förmåga att kritiskt reflektera över arbetsmetoder i socialt arbete ur ett målgruppsrelaterat, professionellt och organisatoriskt perspektiv”*
- Kort sammanfattat vad varje termin handlar om, enligt Utbildningsplanen för socionomprogrammet från LU
 - Termin 1: Introducerar grundläggande kunskaper om socialt arbete som ämne och profession, samt ger en inblick i människors levnadsförhållanden, behov och rättigheter.
 - Termin 2: Ger grundläggande kunskaper om samhällsvetenskapliga teorier och begrepp som är relevanta för socialt arbete, samt förbereder studenterna för fortsatt kunskapsbyggande om människor och samhällen.
 - Termin 3: Ger kunskaper om och färdigheter i att tillämpa rättsliga normer av betydelse för socialt arbete, samt introducerar rättssociologiska perspektiv och kritiska perspektiv på rätt och rättstillämpning.
 - Termin 4: Fördjupar förståelsen för människors livssituation, hälsa och sociala sammanhang, samt ger kunskaper om uppkomst och konstruktion av sociala problem. Kursen behandlar även klienters upplevelser av sin situation och klientskapande processer.
 - Termin 5: Ger studenterna möjlighet att utveckla en professionell yrkesroll och ett kritiskt granskande och reflekterande förhållningssätt i socialt arbete genom verksamhetsförlagd utbildning/praktik och teori. Kursen fördjupar tidigare terminers kunskaper om socionomers arbetsområden och ger studenterna möjlighet att träna, utveckla och fördjupa färdigheter i socialt arbete samt kritiskt granska och relatera erfarenheterna till kunskaper om sociala problem och handlingsstrategier.

Inledning

- Presentera oss och vad syftet med intervjun och arbetet
- Berätta om utbildningsplanen hur den ser ut, och om olika kunskapsformer,
- Muntliga samtycke, samt anonymitet.

Bakgrund

- Vad gör/gjorde du på din praktik, alternativt vilket område eller vilken målgrupp?
- något du valde?

- Vad hade du för förväntningar på socionomutbildningen innan du började utbildningen?
- Hade du erfarenhet av socialt arbete innan utbildningen, i så fall vad?
 - Utbildningsmässigt?
 - Arbetsmässigt?
 - Annat?

Socionomutbildningen

- Finns det något område inom utbildningen där du känner dig säker/kunnig?
- Finns det något område inom utbildningen där du känner dig mindre säker/kunnig?
- Finns det undervisningsformer du känner att du haft mer nytta av än andra och kan du beskriva dessa?
 - exempel på former är
 - Föreläsningar, Zoom föreläsningar, Salstentor, Hemtentor, Inlämningsuppgifter, Praktiska övningar i sal, grupparbeten
- Finns det undervisningsformer du känner att du inte hade något nytta av?
- Började du med zoomundervisning eller hade du någon undervisning på plats innan praktiken?
- Vilken påverkan hade den onlinebaserade undervisningen på din kunskapsbildning?

Praktiken

- Hur motsvarar praktiken med du förväntade dig? Har ni ändrat inställning till utbildningen efter praktiken?
- Hur har din tidigare erfarenhet och utbildningar hjälpt dig att förbereda dig för praktiken och vilka nya kunskaper och färdigheter har du utvecklat under praktiken?
- Under utbildningens gång har man flera reflektionsövningar, även under praktiken. Vilken roll har självreflektion spelat för att utveckla dina färdigheter som socionom och hur har du använt dessa i praktiken?
- Hade du en handledningsplan och hur viktig var den för dig?
- Känner du dig mer säker på utbildningen efter praktiken?
- Hur har de teoretiska momenten under praktiken fungerat?

Kunskapskällor

- *Visa den Magdalena bilden om de 4 olika kunskaper*
- Vilken av de visade kunskapsformerna har varit din källa av kunskap på din praktikplats?
- Skulle du kunna sätta dina kunskaper i ord hur du gör på din praktik?
- Hur tror du att du kommer att använda dessa olika kunskapskällor i ditt framtida arbete som socionom?
- Vilka utmaningar har du stött på när det gäller att integrera olika kunskaper i din praktik under praktiken och hur har du övervunnit dessa utmaningar?
- Vilka kunskapskällor har du känt dig mest bekväm att använda under praktiken och varför?

Avslutning

- Har du några förslag på hur lärare och utbildningsprogram kan hjälpa studenter att förbättra sin användning av olika kunskapsformer under praktiken? dvs integrationen mellan teori och praktik.

- Finns det något annat du vill tillägga om din användning av olika kunskapsformer under din praktik?
- Vad tycker du om socionomutbildningen i stort?
- Finns det andra synpunkter du vill framföra?

INFORMATION

Förfrågan om att delta i en studie om *Olika kunskapskällor – En kvalitativ intervjubaserad studie om studenters upplevelser kring VFU:n (tillfällig titel)*

Syftet med studien är att undersöka hur socionomstudenter använder olika kunskapskällor under sin praktik för att utveckla en yrkesutövning.

Studien är den kandidatuppsats som är en del av utbildningen till socionomprogrammet vid Socialhögskolan Lunds Universitet. Studien kommer att genomföras med intervjuer under april - maj, 2023. Intervjun kommer att beröra din uppfattning/erfarenhet av praktiken. Intervjun beräknas ta en timme och fråga om vilka kunskaper du använde under praktiken. Intervjun kommer att spelas in och transkriberas.

Den information som du lämnar kommer att behandlas säkert och förvaras inlåst så att ingen obehörig kommer att få ta del av den. Resultatet kommer att presenteras till handledaren samt i form av ett skriftligt arbete. Arbetet lämnas in på universitetets lärplattform, Canvas.

Underlaget för uppsatsen, dvs de inspelningarna och den transkriberade texten, kommer att raderas när arbetet är godkänt. Du kommer ha möjlighet att ta del av arbetet genom att få en kopia av arbetet om du önskar så.

Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering.

Vi frågar härmed om du vill delta i denna studie.

Har du frågor om studien är du välkommen att höra av dig till någon av oss:

Student: Nadya Alasad
Mejl: nadea.alasad@hotmail.com

Student: Adrian Bleta
Mejl: adrian_bleta@hotmail.com

Handledare: Karin Kullberg
Mejl: karin.kullberg@soch.lu.se

SAMTYCKESBLANKETT

Samtycke till att delta i studien:

Olika kunskapskällor - En intervjubaserad studie om socionomstudenternas VFU

Jag har skriftligen informerats om studien och samtycker till att delta.

Jag är medveten om att mitt deltagande är helt frivilligt och att jag kan avbryta mitt deltagande i studien utan att ange något skäl.

Min underskrift nedan betyder att jag väljer att delta i studien och godkänner att Lunds universitet behandlar mina personuppgifter i enlighet med gällande dataskyddslagstiftning och lämnad information.

.....

Underskrift

.....

Namnförtydligande

.....

Ort och datum